

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Jakonen, Mikko

Title: Mitä jos tiedettä ei olisi?

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Jakonen & Acatiimi, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Jakonen, M. (2019). Mitä jos tiedettä ei olisi?. *Acatiimi*, 21(1), 24.
http://www.acatiimi.fi/1_2019/5.php

KOLUMNI MIKKO JAKONEN

Mitä jos tiedettä ei olisi?

Englantilaista filosofi **Thomas Hobbesia** (1588–1679) pidetään yhtenä modernin valtion keskeisimmistä teoreetikoista. Hänen pääteoksensa *Leviathan* (1651) muistetaan synkästä ihmiskunnan ”luonnontilan” kuvauksesta. Luonnontilassa vallitsee ”kaikkien sota kaikkia vastaan”, ja ihmisen elämä on ”yksinäinen, kurja, häijy, raaka ja lyhyt”. Kaikki epäilevät toisiaan, eikä ihmisten välillä vallitse minkäänlaista luottamusta.

Luottamuksen puutetta lietsovat populistiset poliitikot, uskonnolliset kiihkoilijat ja epämääräiset tieteilijät. He luovat taitavalla retoriikallaan toinen toistaan kauheampia visioita maallisista ja ylimaallisista uhkista. Yliilatautuneen mielikuvituksen uhkakuvat vahvistuvat sosiaalisissa kaikukammioissa epärealistisiksi peloiksi ja niiden ylilyödyiksi ratkaisuehdotuksiksi.

Kuvitelmien ja huolien ohjaamassa ihmisyhteisössä järjen käyttöön perustuva yhteiskunnallinen kehitys on mahdotonta: ihmiset eivät tiedä kuinka mitata aikaa, kuinka nostaa rakentamiseen tarvittavia painavia kappaleita, eivätkä he tunne yhteiskunnan toiminnan perusperiaatteita. Työ ja yritteliäisyys eivät kannu hedelmää. Kukin keskittyy vain omaan selviämiseensä järjettömän väkijoukon päivästä toiseen muuttuvassa kuohunnassa.

Luonnontilan ratkaisuksi Hobbes esitti yhteiskuntasopimusta. Sen keskeinen sisältö liittyy jokaisen yksilön lupaukseen luopua häikäilemättömästä oman edun tavoittelusta ja sitoutumisesta valtion säätämiin yhteisiin lakeihin ja pelisääntöihin. Yhteiskuntasopimusteorian ymmärretään usein tarkoittavan yksinkertaisesti yksilöiden, puolueiden ja yrittäjien alistumista valtiovallalle, minkä vuoksi Hobbesin teorian on kritisoitu rajoittavan yksilöiden ja yhteisöjen vapautta.

Hobbesin teorian kritisoiminen yksilöiden absoluuttisen vapauden rajoittamisesta kuitenkin sivuuttaa yhteiskuntasopimuksen olennaisimman ulottuvuuden. Sen tarkoituksena on nimittäin välttää tilanne, jossa lyhytnäköinen egoistinen eduntavoittelu on syrjäyttänyt systemaattisen tiedon rakentamisen prosessit. Hobbesin poliittisen ajattelun lähtökohtana oli siis kysyä, mitä yhteiskunnalle tapahtuu, jos tiedettä ja järjenkäyttöön perustuvaa päätöksentekoa ei ole.

Hobbesin vastaus kysymykseen on edellä esitetty luonnontila. Luonnontilassa vallitseva väkijoukon logiikka kiihdyttää yksilöiden ja yhteisöjen halua ratkaista ongelmat voimalla, valheilla ja harhautuksilla. Kun yhteiskunnallisessa keskustelussa, vallan- ja omaisuudenjaossa sekä sosiaalisissa tilanteissa pärjää paremmin retoriikalla kuin oikealla tiedolla, jää pitkäjänteinen ja totuuteen pyrkivän tiedon rakentaminen populismin jalkoihin. Tietäminen ja ymmärtäminen vaativat aikaa ja yhteistyötä, jotka molemmat puuttuvat välitöntä reagointia vaativasta luonnontilasta.

Monien muiden filosofien tapaan myös Hobbes korosti tieteen yhteisöllistä luonnetta. Luonnontilaisessa väkijoukossa voi kyllä esiintyä humpuukin ja hullutusten seassa aitoa tietoa siellä täällä. Järjestäytyneen ja kehittyvän yhteiskunnan edellytys on kuitenkin oikean tiedon tunnistaminen, sen edelleen jalostaminen ja levittäminen. Nykykielellä kyse on siis kokonaisvaltaisesta tieteeseen perustuvasta koulutusjärjestelmästä, jossa tiedon luomiseen liittyvät kriittiset ja yhteisölliset prosessit opitaan jo lapsena, ja niitä arvostetaan ja vaalitaan kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Hobbesin käsitys tilanteesta, jossa tiedettä ei olisi, on synkkä. Tällöin ei olisi myöskään sitä sosiaalista prosessia, joka mahdollistaa ihmisten vapautumisen taikauskosta, mielivaltaisesta pakkovallasta sekä joidenkin yksilöiden voimaan ja sattumanomaiseen vaurauteen perustuvista alistussuhteista. Moderni tiede ja yhteiskuntajärjestys on kamppailut vuosisadasta toiseen tiedon vääristelyä ja väärinkäyttöä sekä

yleistä sivistymättömyyttä vastaan. Vaikka luonnontilan kaltaisen negatiivisen kierteen pelko on liioiteltua, on myös 2000-luvun yhteiskunnassa hyvä muistaa, että tieteellinen ajattelu on tasaarvoisen, turvallisen ja kehittyvän yhteiskunnan perusta.

Mikko Jakonen

YTT, Dosentti, Yhteiskuntapolitiikan yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto

---

Painetussa lehdessä sivu 24

Etusivulle »

Sisällysluettelo »

Tulosta »